

TRAJECTÒRIA D'UNA EDITORIAL HISTÒRICA

1928-2003, els 75 anys d'Edicions Proa

ISIDOR CÒNSUL

L'atzar és capriciós i m'ha posat a la butxaca, sense que me n'adonés, un bitllet de loteria amb premi: la sort de dirigir Edicions Proa en un moment en què la cronologia de l'editorial arribava a una xifra de número rodó, els primers setanta-cinc anys de la seva història. Aviat està dit, però setanta-cinc anys, que són un tram respectable en la vida d'una persona, fan una trajectòria infreqüent a l'esquena d'una empresa cultural, i goso afegir que la fita resulta insòlita i desacostumada en una indústria literària tan sotragada pel vent de la història com la catalana. Per això, quan s'esguarda enrere des de la perspectiva d'aquests setanta-cinc anys, el panorama de fons dibuixa una aventura editorial paral·lela als alts i baixos de la nostra història col·lectiva, setanta-cinc anys d'una trajectòria arrapada a la mateixa pell de la història de Catalunya.

Edicions Proa va començar a caminar a Badalona, l'any 1928, de la mà de Marcel·lí Antich (1895-1968) i de Josep Queralt (1896-1965), dos homes de cultura amb vocació pedagògica, dos amics catalanistes decantats cap a l'esquerra i convençuts que calia posar la cultura a l'abast del poble. Marcel·lí Antich era mestre, fill de Gironella, i vivia a Badalona, on havia organitzat una escola catalana per indicació de Pompeu Fabra. Josep Queralt era badaloní, havia militat de jove a la Lliga i era un tipus inquiet que col·laborava amb el seu amic Antich en l'organització d'una biblioteca i unes conferències pensades com a suport educatiu dels joves que treballaven. D'aquests neuguts pedagògics i de l'absència d'edicions en català d'autors com ara Balzac, Tolstoi, Dostoievski i Stendhal va néixer la idea de crear una editorial que ho esmenés i que fou posada sota la direcció literària de l'escriptor Joan Puig i Ferrer.

L'estrena de l'editorial va tenir la sort d'atrapar la cua del debat entre el Noucentisme i la novel·la, una polèmica entaulada anys enrere que alertava sobre l'imperi de la poesia i la prevenció del Noucentisme envers la novel·la, i que s'havia activat, el 1925, amb les conegudes intervencions de Carles Riba, *Una generació sense novel·la*, i de Josep M. de Sagarra, *La por a la novel·la*. Fins l'any 1939, la biblioteca *A Tot Vent*, col·lecció senyera de la nova editorial, publicà una esplèn-

da antologia de novel·la catalana i universal, es va convertir en una resposta pràctica al debat sobre el gènere i va oferir models d'excel·lència narrativa a una literatura que no els tenia gaire desenvolupats. Curt i ras, la biblioteca *A Tot Vent* va néixer en un context favorable, va coronar els afanys que impulsaven la novel·la cap a la normalitat i va traslladar al català autors i títols fonamentals de la gran narrativa de la segona meitat del XIX i el primer terç del XX, on destaquen les traduccions russes d'Andreu Nin i les angleses de Josep

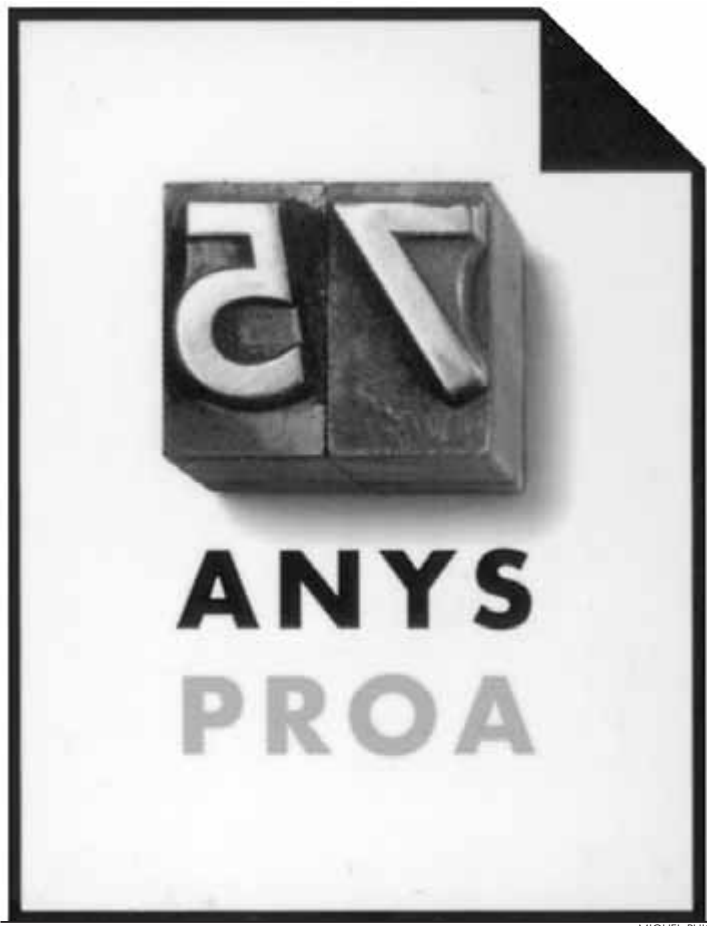
A Tot Vent en sèries com *Oreig*, *Els d'Ara* i *Històries Curtes*.

El gener del 1939, quan la República donava per perduda la Guerra Civil i les tropes rebels estaven a punt d'entrar a Barcelona, Edicions Proa passà a l'exili i entrà en el túnel d'un procés resistencial ple de dificultats. Des de Perpinyà, però, va aconseguir una certa continuïtat en l'edició fins a depassar el número 100 de la biblioteca *A Tot Vent*. Després de vint-i-cinc anys d'exili, el fons d'Edicions Proa fou incorporat, l'any 1964, a Aymà, societat editora presidida

per Joan B. Cendrós amb el guiatge literari de Joan Oliver. Sota el segell d'Aymà, el mecenes i home d'empresa Joan B. Cendrós aplegà els fons editorials de Proa, *Alcides*, *Óssa Menor* i *Quaderns de Teatre*, i els atorgà continuïtat fins al 1983, que foren traspassats a Enciclopèdia Catalana. Fou així com *A Tot Vent*, la col·lecció catalana de narrativa més important de tots els temps, retornà de l'exili per tornar a fer camí al costat d'una altra referència cabdal, els llibres de *l'Óssa Menor*, la mítica col·lecció de poesia creada l'any 1949 per Josep Pedreira i encapçalada per obres de Salvador Espriu i Carles Riba.

D'ençà del 1983, Edicions Proa és l'editorial literària del grup Enciclopèdia Catalana i en aquests vint anys s'han succeït, al seu davant, quatre directors literaris: Joan Carreras, Xavier Bru de Sala, Oriol Izquierdo i qui signa aquest pòrtic, a qui l'atzar, sense que ell ho sospités, posà a la butxaca el bitllet de loteria amb el premi del setanta-cinquè aniversari. La feina de tots quatre directors crec que pot resumir-se en un doble objectiu: a) que el present de Proa no desdiguï de la noblesa del seu passat i que l'editorial continuï com una marca de referència dins del panorama literari català contemporani, i b) la voluntat de desenvolupar una estratègia global i harmònica, és a dir, una editorial d'ombra generosa per donar cabuda a tots els gèneres literaris: la narrativa, sobretot, però també la poesia i el teatre, l'assaig i els estudis, els llibres de viatge i les biografies, les memòries i la literatura de no-ficció.

Tot i que no són uns objectius fàcils, Proa hi ha perseverat engrescada en la certesa que el seu assoliment esdevindrà la millor aportació a la cultura catalana davant dels reptes del tercer mil·lenni.

DISSENY DE MIQUEL PUIG PER A LA COMMEMORACIÓ

Carner. L'èxit d'*A Tot Vent*, d'altra banda, va permetre la incorporació, l'any 1935, de la col·lecció literària *La Mirada* que havien fundat, deu anys enrere, la Colla de Sabadell (Oliver, Trabal i Obiols), amb Riba, Carner i Guerau de Liost; així com la creació d'una col·lecció d'estudis socials i econòmics, *El Camí*, dirigida per Andreu Nin; *Grumet*, per a llibres infantils, i la diversificació de la biblioteca

D'ençà del 1983, Edicions Proa és l'editorial literària del grup Enciclopèdia Catalana

'IN MEMORIAM'

Variants d'una mort sobtada

SUSANNA RAFART

El mateix dia que va desaparèixer Jordi Domènech, en la sala d'un museu bellíssim de Tolosa, el Museu de St. Raymond, dedicat als antics, jo descobria l'esplendor dels mosaics romans, el gest forçat d'Hèrcules sostinent els fruits de les Hespèrides en una mà incompleta, i els rostres confrontats de Sòcrates i Pitàgores. Però en un moment donat, vaig abandonar la sala per endinsar-me en un passadís estret poc il·luminat on, de cop, van emergir, en l'austeritat de les pedres, uns serens epitafis. Tota la carrera diplomàtica i bèl·lica d'alguns militars tolosans de l'època romana havia servit només per donar permanència a uns noms sobre el marbre. Un d'ells em va sorprendre més que els altres: era l'urna cinerària de Càssia Màxima, la filla d'un general considerat. Una casa de l'ànima, petita com la gàbia d'un ocell, on es veia la dona ajaguda entre arabescos i a l'aguait d'un ca. El record juga amb nosaltres i fa trampa perquè va ser aleshores que em va venir a la memòria la tomba d'Ilaria del Carretto a Lucca i, és clar, el camí em va portar a Jordi Domènech. Un dia més tard, i en la solitud de la mateixa ciutat amb pluja, vaig saber que havia mort.

Ingeborg Bachmann, en unes lliçons sobre poesia dictades a Frankfurt, distingia la sinceritat artística de la qualitat. La poeta hi sostenia que no és rar trobar un bon poema en les pàgines d'un escriptor mediocre, o fins i tot un bon conte o una novel·la mitjanament intel·ligent. Ara bé, quan es troba una veu impossible de confondre, una veu autèntica, que ens dona la impressió de renovació del llenguatge de la tradició, és perquè aquesta veu audaç parteix de la sinceritat artística. Només així podem parlar de transformació. L'obra de Jordi Domènech és deutora d'aquest camí cap a l'audàcia, sense pagar cap tribut que no siguin la pròpia condició històrica i un compromís artístic irrenunciable, i sabent que això forma part d'un procés lent que no pot atènyer la glòria immediata. La seva poesia ha estat en tot moment rigorosa i secreta i això s'ha acompanyat de la seva personalitat generosa i discreta com a persona. La seva escriptura ha començat pel camí difícil de l'enriment, la inarticulació, el fragmentarisme del qual emergien imatges reivindicatives, noves, que han anat conformant el palau amniòtic d'una obra coherent.

NOMÉS ENS QUEDA EL PAISATGE

En el quadre de Corot, *L'étoile du matin* (1864), un cel ocre gegantí retalla la mà fràgil d'una noia senzilla recolzada en un arbre. La noia, probablement, deixant per un instant els quefers agrícoles, saluda l'estrella del matí. Les feines sense repòs queden reflectides en la foscor del quadre: un pastor i el seu ramat segueixen avançant. Però ella ha trobat davant de l'aigua un recer momentani. L'important, doncs, en aquest paisatge, és la mà. Ara, la vida ens ha arrabassat la figura. Només ens queda el paisatge. Però, per sort, i a diferència dels generals romans, els fills del poeta són vius i ens parlen, l'art dona permanència a la seva veu. I hem de saludar la seva presència entre nosaltres.